

шень, формул, схем, правил, теорем, законів, теорій тощо);

- *математичну інтуїцію* (вчитель швидко знаходить найбільш оптимальні та раціональні шляхи розв'язування математичних задач, визначає рівень володіння учнем навчальним матеріалом) [2, с. 31].

На підставі ретроспективного аналізу психолого-педагогічних праць (Н.П. Волкова, І.А. Зязюн, С.Д. Максименко, Р.С. Немов, Я.І. Український, П.М. Щербань та ін.) і проведеного наукового дослідження можна виокремити професійні здібності, розвиток яких забезпечує формування педагогічної культури майбутнього вчителя природничих дисциплін, його готовності до творчої педагогічної діяльності:

- **головні** (до них належать *виховні, дидактичні, організаторські, перцептивні та комунікативні здібності*);
- **допоміжні** (серед них значущими є *сугестивні, дослідницькі та науково-пізнавальні здібності, спостережливість, педагогічний оптимізм, емоційна стійкість*).

На нашу думку, розв'язання проблеми розвитку професійних здібностей майбутніх учителів природничих дисциплін перебуває у площині осмислення студентами теоретичних і практичних засад спеціальних (біологічних, математичних, фізичних, хімічних тощо) і педагогічних дисциплін та застосування їх у процесі вивчення методики викладання дисциплін за фахом. Отже, під час вивчення зазначених навчальних дисциплін та проходження педагогічної практики студентами природничих факультетів класичних університетів необхідно забезпечити педагогічні умови щодо створення сприятливого навчального середовища для розвитку у них професійних здібностей, підготовки майбутнього вчителя до творчої педагогічної діяльності.

Література

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К., 1997.
2. Крутецкий В.А. Психология математических способностей школьников. М., 1968.
3. Немов Р.С. Психология: Учебник: В 3 кн. Кн. 1. М., 2001.
4. Орлов А.А., Агафонова А.С. Введение в педагогическую деятельность. М., 2004.
5. Педагогика: Большая современная энциклопедия / Сост. У.С. Рапа-щевич. Мн., 2005.
6. Педагогика: Учеб. пособие / Сластенин В.А., Исаев И.Ф., Мищенко А.И., Шиянов Е.Н. М., 2000.
7. Подласый И.П. Педагогика: Новый курс: В 2 кн. Кн. 1. М., 1999.
8. Степанов О.М., Фицула М.М. Основы психологии и педагогики: Навч. посібник. К., 2003.
9. Франко І.Я. Наші школи і їх потреби. Зібрані тв.: У 50 т. К., 1979. Т. 46. Кн. 2.

ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ – ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ

Ковальчук Г.Я. Стахів В.І. (Дрогобич)

Сучасне життя потребує ініціативної особистості, здатної досягати в житті гуманістичних цілей, керуючись високими етичними ідеалами.

Реформування вузівської біологічної освіти повинно бути спрямоване на розвиваючу діяльність, головним завданням має стати залучення студентів до пізнавальної діяльності, здатної пов'язати будь-які проблеми з професійним самовизначенням, формування у кожного студента активної життєвої позиції та творчої діяльності.

Проте таке реформування можливе лише за умови створення середовища для формування творчої особистості майбутнього біолога з нестандартним мисленням, високим рівнем спрямованості на творчу самореалізацію.

Спеціальні дослідження, проведені психологами, дидактами, методистами показали, що задачі розвитку творчої активності успішно розв'язуються у процесі проблемного навчання.

Елементи проблемного навчання зустрічаються ще у практиці Сократа (сократівська бесіда, яка включає послідовність запитань-проблем та відповіді на них), Ж.-Ж. Руссо, А. Дістервега, Л.М. Толстого. «Метод проблем», що виник у 20-ті роки нинішнього століття у США, розвивався у межах гуманістичного напрямку у філософії та освіті, в педагогічному погляді та експериментальній роботі Дж. Дьюї [1, С. 148]. Проблемному навчанню у нинішньому його стані присвячено багато досліджень і публікацій. Найважливішими серед них за останні роки можна назвати праці В. Оконя, М.І. Махмутова, А.М. Матюшкіна, А.М. Алексюка та ін.

Проблема в широкому розумінні – це пізнавальна суперечність, сформована в свідомості студента, та бажання її «зняти», а у вузькому – прийняте студентом запитання чи задача. Проблема є складовою життєвих ситуацій, явищ і процесів.

Однією з основних характеристик проблемного навчання є насичення навчального процесу ситуаціями, що вимагають творчої пізнавальної діяльності в усуненні суперечностей, що виникають в процесі відповідно організованої діяльності.

М.І. Махмутов визначає проблемне навчання як «дидактичну систему, що базується на закономірностях творчого засвоєння знань та способів діяльності, яка включає специфічне сполучення прийомів і методів викладання і навчання, і якій характерні основні риси наукового пошуку» [2, С. 127]

Проблемне навчання у вищих навчальних закладах повинно застосовуватись ширше, ніж в середній школі, оскільки принцип проблемності у навчанні студентів є одним із найважливіших принципів, який впливає на визначення багатьох аспектів процесу навчання. Навіть інформаційне викладення матеріалу викладачем і виконання довільних завдань студентами можуть і повинні бути підпорядковані принципу проблемності і направлені на розв'язання навчальних і наукових проблем.

Організація активної пізнавальної діяльності у проблемному навчанні починається зі створення проблемної ситуації, яка налаштовує людину діяти у певному напрямку, викликає у неї посилену розумову діяльність. Проблемні ситуації доцільно створювати не лише під час проведення практичних занять, а й на лекціях. Більшість студентів, слухаючи лекції, надають перевагу аргументованому і об'рунтованому викладенню, що досягається переважно в лекціях проблемного характеру. Без проблемних лекцій неможлива активізація мислення та пізнавальної діяльності студентів у навчальному процесі.

Розрізняють такі типи проблемних лекцій [3, С.189]:

- 1) лекція проблемного викладу – лекція, на якій матеріал викладається проблемно;
- 2) лекція проблемного засвоєння – лекція, на якій основний матеріал вивчається шляхом самостійного розв'язання проблем самими студентами;
- 3) комбінована проблемна лекція – лекція, на якій поєднується проблемний виклад з проблемним засвоєнням.

Лекція першого типу відрізняється від звичайної лекції в першу чергу відсутністю монологічного характеру та інформаційного повідомлення готових висновків науки. Проблемний виклад полягає в тому, що викладач, пояснюючи матеріал, спершу висуває проблеми, направляє увагу студентів на їх сутність, потім висуває гіпотезу і розв'язує проблеми чи показує шляхи їх розв'язання в науці.

Під час лекції другого типу основні положення матеріалу вивчаються слухачами шляхом розв'язання проблем, висунутих викладачем. Діяльність викладача полягає в постановці проблем після актуалізації раніше засвоєних знань та організації розв'язання цих проблем студентами. Даний тип лекцій є найефективнішим для розвитку творчих здібностей студентів і вимагає високої майстерності викладача.

Для лекціях третього типу характерна наявність ознак проблемної лек-

ції перших двох типів. У цьому випадку із врахуванням багатьох особливостей, певні проблеми розв'язуються викладачем, певні – студентами, а деякі – спільними зусиллями викладача і студентів. Вивчення матеріалу можна розпочати зі спільного розв'язання проблеми, потім викладач, запропонувавши складну проблему, сам демонструє шлях її розв'язання, а вирішення наступної проблеми пропонує студентам.

Характерними ознаками проблемних запитань є: а) наявність невідомого, суперечливого, незрозумілого, що створює пізнавальні труднощі; б) опора (зв'язок) цього невідомого, суперечливого на раніше засвоєні знання.

В організації проблемного навчання студентів допоможуть інтерактивні технології. Усі інтерактивні технології умовно поділяються на чотири групи: кооперативна навчальна діяльність, фронтальні технології, технології навчання у грі та технології навчання у дискусії [4, С. 33]. На лекціях доцільно скористатися фронтальними технологіями інтерактивного навчання, зокрема, такими як «мозковий штурм», «мікрофон», «нескінченний ланцюжок» тощо. На практичних чи лабораторних заняттях з біологічних дисциплін можна запропонувати студентам вирішувати проблемні запитання у складі малих навчальних груп, використовуючи такі інтерактивні методи : «діалог», «синтез думок», «спільний проєкт», «карусель», «акваріум», а також навчання у дискусії, дебати та ін.

Розв'язування проблемних завдань, застосовуючи інтерактивні методи, відкриває для студентів можливість співпраці, дає змогу реалізувати природне прагнення кожної людини до спілкування, сприяє досягненню вищих результатів засвоєння знань. Проблемне навчання сприяє формуванню творчої особистості, здатної самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі, нестандартні рішення.

Література

1. Освітні технології: Навч.-метод. посіб./ О.М. Пехота, А.З.Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За заг. Ред.. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2002. – 255с.
2. Махмутов М.И. Проблемное обучение: основные вопросы теории. – М.: Педагогика, 1975. – 370 с.
3. Низамов Р.А. Дидактические основы активизации учебной деятельности студентов. – Казань, 1975. - 302 с.
4. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посіб. / О.І.Пометун., Л.В.Пироженко; За ред. О.І.Пометун. - К.:А.С.К., 2003.- 192с.

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ У ВАЛЬДОРФСЬКІЙ ШКОЛІ

Лупаренко С.Є. (Харків)

Професійна діяльність вальдорфського педагога висуває дуже високі вимоги до педагога: він повинен мати високий рівень професійної підготовки та естетично-моральної культури, гармонійно сполучати у своїй професійній діяльності орієнтацію на особистість конкретної дитини та соціальну спрямованість процесу виховання, вміння працювати в педагогічному колективі, з батьками, громадськістю тощо.

Робота вчителя в навчально-виховному процесі вальдорфської школи вимагає володіння основою вальдорфської педагогіки – людинопізнанням, яке передбачає орієнтацію на цілісний розвиток особистості та особистісну орієнтацію всього навчально-виховного процесу. Першим кроком у людинопізнанні є ознайомлення із накопиченими дослідженнями вальдорфської педагогіки з її різними галузями: диференціацією навчання з врахуванням конституції, темпераменту дітей; основою і практикою виховання волі, характеру, фантазії, мислення, формування моральних сил; технологією викладання.